

УДК 811.111

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ FOOD В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ФАННІ ФЛЕГГ)

Зуброва О.А., к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонський державний університет

У статті представлено особливості реалізації лінгвокультурного концепту FOOD в американському варіанті англійської мови на матеріалі роману Фанні Флегг «Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка». Концепт FOOD розглянуто з позицій оцінності й актуальності, проаналізовано вербалізатори цього концепту в тексті твору, його зміст і структуру.

Ключові слова: концепт, ЇЖА, Фанні Флегг, американський варіант англійської мови.

В статті представлені особливості реалізації лінгвокультурного концепта FOOD в американському варіанті англійського мови на матеріалі роману Фанні Флегг «Жареные зеленые помидоры в кафе «Остановка». Концепт FOOD рассмотрен с позиций оценочности и актуальности, проанализированы вербализаторы концепта в тексте произведения, его содержание и структура.

Ключевые слова: концепт, ЕДА, Фанни Флегг, американский вариант английского языка.

Zubrova O.A. REALIZATION OF FOOD CONCEPT IN AMERICAN ENGLISH (CASE STUDY OF FANNIE FLAGG'S NOVEL)

The article represents implementation of the linguistic and cultural FOOD concept in American English (case study of Fannie Flagg's novel "Fried Green Tomatoes at the Whistle Stop Café"). The FOOD concept is considered from the evaluation and relevance aspects. From the relevance viewpoint, the FOOD concept is arranged into the nuclear and peripheral zones. The nuclear zone of the concept is represented by the lexeme food; the peripheral zone is composed of a large number of lexical units meaning dishes, products, their taste properties, methods of cooking and eating. The lexical units composing the peripheral zone are organized in four groups according to the semantic principle: the first group includes lexemes denoting names of dishes, the second one – various food products, the third one – the lexemes signifying culinary processes and methods of cooking, and the fourth – lexical units characterizing ways of eating. The FOOD concept is verbalized in the novel by lexical units with both positive and negative connotations, which form the aspect of evaluation, expressing the attitude of the characters and the author towards food. Special attention is paid to lexical units which belong to the American culture-bound vocabulary, representing the culinary traditions of the southern states of America. Food evokes in the reader of the novel a number of associations: food is essential for human existence; it brings joy; with the help of food people take care of others and oppose the existing order, trying to bring about positive changes.

Key words: concept, FOOD, Fannie Flagg, American English.

Нині багато дослідників мови та мовних картин світу різних народів досліджують реалізацію того чи того концепту в мовах світу. Багатий матеріал для їх дослідження становлять твори письменників, які є представниками певної лінгвокультурної спільноти, адже це дає змогу виявити, яким чином загальнонаціональні концепти відбиваються в мовленні певної людини – носія мови. Вивчення концептів дозволяє визначити особливості світорозуміння етносу, національні культурні цінності, історичний досвід народу – носія мови. Зміст концепту складається із сукупності індивідуальних, групових, класових, національних і універсальних уявлень про явище, предмет, що позначається ім'ям концепту. Аналіз національних і лінгвокультурних концептів дозволяє виявити специфіку національної ідеї, мовної картини світу народу.

Різноманітними аспектами вивчення концептів займалися Г.Г. Слишкін, В.І. Карасик, Ю.С. Степанов, В.В. Колесов, О.С. Кубря-

кова, Н.Д. Арутюнова, В.П. Москвін та ін.; дослідженню концепту ЇЖА з різних позицій присвячені роботи О.Г. Савельєвої, Н.С. Марушкіної, З.А. Гулової й ін. Слід зазначити, що бракує робіт із вивчення реалізації концепту FOOD саме в американському варіанті англійської мови, а дослідження цього концепту на матеріалі творів Фанні Флегг здійснене вперше.

Стаття має на меті здійснення аналізу засобів реалізації концепту FOOD в американському варіанті англійської мови, розгляд змісту, структури, вербалізаторів концепту в тексті роману Фанні Флегг, а також виділення в змісті концепту національних елементів, притаманних американській лінгвокультурній спільноті.

Нині немає єдиного підходу до визначення терміна «концепт». В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін визначають концепт як «ментальне утворення, що сформувалося на базі понятійно-ціннісної ознаки й містить образну й поведінкову складові частини»

[1, с. 96; 2, с. 30]. В.В. Колесов вважає, що «концептом є вихідний сенс, що не має форми; це сутність, виявлена в змістовних формах слова: у конструктивних – образі та символі, і в структурній – у понятті» [3, с. 23]. В.П. Москвін стверджує, що знакова, лінгвістична природа культурного концепту передбачає його закріпленість за певними вербальними засобами реалізації, сукупність яких становить план вираження відповідного лексико-семантичного поля, побудованого навколо домінанти (ядра), представленої ім'ям концепту [4, с. 138].

У статті ми відштовхуємося від такого визначення терміна «концепт», наданого Г.Г. Слишкіним: концепт – це ментальне утворення, що містить уявлення людини про себе, про предмети та явища навколишнього світу, що мають цінність у менталітеті носіїв мови, яка вивчається. Це одиниця, яка об'єднує результати різних аспектів пізнання навколишньої дійсності, тобто лінгвокогнітивної діяльності. Кожний концепт можна проаналізувати з двох позицій – оцінності й актуальності. Аспект оцінності виражається в наявності оціночного складника в денотаті імені концепту, в оцінних конотаціях, асоціаціях. Аспект актуальності реалізується в кількості мовних одиниць, що входять у концепт, у частотності їх уживання в реальній комунікації, у їх здатності ставати джерелом метафоричного перенесення [2, с. 30].

Матеріалом для дослідження виступив роман американської письменниці Фанні Флегг «Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка» (1987 рік). Роман містить декілька сюжетних ліній, пов'язаних між собою. Одна з них розповідає про мешканців маленького містечка в штаті Алабама в 30–50-ті роки ХХ століття, зокрема про дівчину Іджи та її подругу Рут; інша переносить нас у 1985 рік і знайомить читача із жінкою середніх років Евелін Коуч, яка переживає вікову кризу, і її приятелькою Нінні Тредгуд, яка живе в будинку для старих. Саме Нінні й виступає в ролі оповідача, знайомлячи Евелін з історією рідного містечка, кафе «Зупинка» та сміливої дівчини Іджи. Проблема роману досить складна й може бути інтерпретована з кількох позицій. Насамперед авторка підіймає в романі проблему расової сегрегації, яка гостро стояла в житті американського суспільства в першій половині ХХ століття. Одна з головних героїнь роману, Іджи, виступає в ролі бунтарки, ідучи проти расової дискримінації, опікуючись проблемами чорношкірих і ставлячи їх на один рівень із білими людьми. Іншою важливою проблемою є проблема місця жінки в суспільстві, котру авторка розкриває за

допомогою образу іншої героїні роману – Евелін, яка присвятила все життя чоловіку та дітям, але втратила власну особистість. Протягом усієї оповіді вона намагається знайти свої місце в житті та віднайти новий сенс життя. Поряд із цими ключовими питаннями автор підіймає й інші (проблеми гомосексуальних відносин, адаптації інвалідів у суспільстві, проблеми, з якими стикаються старі люди).

Одним із центральних концептів у творі, який представлений досить широко і яким пронизана вся оповідь, виступає концепт FOOD. Оскільки розповідь обертається навколо кафе «Зупинка» («The Whistle Stop Café»), роман рясніє описами різноманітних страв, способів їх приготування та їх смакових властивостей.

Перейдемо до опису й структурування концепту FOOD. Оксфордський словник подає таке визначення лексеми “*food*”: “any nutritious substance that people or animals eat or drink or that plants absorb in order to maintain life and growth”. Отже, “*food*” є збірним поняттям, яке може позначати різноманітні страви, продукти, усе, що їстівне [7].

Смисли цього поняття можна розділити на декілька груп:

- 1) біологічні – насичення організму поживними речовинами, необхідними для підтримки життя;
- 2) культурні – прилучення за допомогою харчування до певної традиції, прийнятої в тій чи іншій національній спільноті;
- 3) філософські – сприйняття їжі як феномена буття;
- 4) психологічні – отримання почуття впевненості й захищеності;
- 5) релігійні – зв'язок із тією чи іншою релігією [5].

Концепт FOOD, будучи лінгвокультурним концептом, є невід'ємним у мовній картині світу американців, реалізуючи як універсальні характеристики, присутні в усіх варіантах англійської мови, так і специфічні американські національні характеристики.

Розглянемо лінгвокультурний концепт FOOD у двох аспектах – з позицій оцінності й актуальності. Спершу звернемося до аспекту оцінності, який виражається у ставленні до їжі героїв твору та самого автора. Здебільшого їжа та все, що пов'язано з процесом її приготування й споживання, представлено в романі з позитивного боку – Іджи відкриває кафе, у якому смачно готують, їй приємно пригощати гостей різноманітними стравами, вона постійно годує у власному кафе темношкірих мешканців містечка, наражаючи себе на небезпеку нападів Ку-клукс-клану. Для Нінні смаколики є розрадою в її одноманітному існуван-

ні в будинку для старих. Вербалізаторами концепту FOOD із позитивною конотацією виступають лексеми *good, pretty, delicious, light, warm, favorite, tasty, love, like, adore, grand* та ін.

У романі показано й зворотний бік пристрасті до їжі – зайва вага, з якою намагається боротися Евелін Коуч, тому задоволення від споживання улюблених страв супроводжується в неї почуттям провини й огидою до себе. Жінка починає замінювати їжею всі радощі життя:

"Food had become the only thing she looked forward to, and candy, cakes, and pies were the only sweetness in her life..." [6].

Репрезентантами концепту FOOD із негативною конотацією виступають такі слова та словосполучення: *niggers food, nasty, fattening, sticky, gooeey, dyed, taste like lard, hate, bitter, without piece of salt, dry, dead* та ін.

Перейдемо до аналізу реалізації аспекту актуальності концепту FOOD у творі Фанні Флегг. Лексема *"food"* є ключовою в структурі цього концепту й трапляється в тексті роману 25 разів у різноманітних словосполученнях, наприклад: *sell food, throw food (out/off), look for food, care about food, ask for food, foreign food, raw food, sea food* та ін. Поряд із лексемою *"food"* концепт FOOD у тексті роману актуалізований широким колом лексичних одиниць на позначення страв, продуктів, їхніх смакових властивостей, способів приготування та вживання.

Лексема *"food"* виступає в якості ядра концепту, узагальнюючи всі лексичні одиниці, що входять до приядерної зони. За семантичним принципом їх можна організувати в декілька груп. До першої групи входять лексеми на позначення назв страв (ця група є найчисленнішою), наприклад: *hotdogs, hamburger, sandwich, catfish, pimiento-cheese pork chops, dumplings, fried chicken, doughnuts, potato chip, red-eye gravy, carrot sticks blackberry patch, cobble, apple pie, biscuit, coconut cake, cornbread, orange-marshmallow peanuts, candied apple* та ін. До другої групи можна віднести лексичні одиниці на позначення різноманітних харчових продуктів, наприклад: *cheese, bacon, eggs, sausages, ham, corn, tomatoes, okra, chicken, margarine, collard, butter and lima peens, butter, turnip greens, limes, lemons, coconut* та ін. Третю групу представлено лексемами на позначення кулінарних процесів і способів приготування їжі: *to wash, to roll in, to mash, to heat, to boil, to cut, to fry, to barbecue, to cream, to caramelize* та ін. До четвертої групи лексем віднесено лексичні одиниці, що характеризують спосіб уживання їжі: *to eat, to drink, to pick a peace of, to slice, to breakfast, to chop, to shred* та ін.

Сторінки твору рясніють переліченнями вищезгаданих лексичних одиниць, що входять у структуру означеного концепту:

"...Idgie says that the breakfast hours are from 5:30–7:30, and you can get eggs, grits, biscuits, bacon, sausage, ham and red-eye gravy, and coffee for 25 c.

For lunch and supper you can have: fried chicken; pork chops and gravy; catfish; chicken and dumplings; or a barbecue plate; and your choice of three vegetables, biscuits or cornbread, and your drink and dessert – for 35 c.

She said the vegetables are creamed corn, fried green tomatoes, fried okra, collard or turnip greens, black-eyed peas, candied yams, butter beans or lima beans.

And pie for dessert" [6].

Перелік страв, які подають у кафе «Зупинка», знайомить читача із кулінарними традиціями південних штатів Америки. У романі описані такі американські блюда, як *red-eye gravy* – соус, до складу якого входить обсмажена сільська шинка, змішана з чорною кавою; *creamed corn* – пюре, приготоване з кукурудзяних зерен і молочного залишку з кукурудзи; *fried okra* – смажені плоди тропічної рослини окри; *collard or turnip greens* – бадилля з капусти типу броколі та ріпи; *black-eyed peas* – так званий «коров'ячий горох», широко розповсюджений у південних штатах. Усі ці страви були популярними серед бідного населення півдня США в першій половині ХХ століття.

На особливу увагу заслуговує страва *"fried green tomatoes"* (смажені зелені помідори), яка готується з незрілих помідорів, що обвалюються в кукурудзяному борошні й обсмажуються. Словосполучення на позначення цієї страви увійшло до заголовку роману та використовується в тексті роману 23 рази. У тексті роману ця страва часто згадується в поєднанні з іншими, і читач має змогу візуалізувати й навіть уявити смакові властивості страв, що подають у кафе «Зупинка»:

"There before her was a plate of perfectly fried green tomatoes and fresh cream-white corn, six slices of bacon, with a bowl of baby lima beans on the side and four huge light and fluffy buttermilk biscuits" [6].

Насиченість тексту роману лексемами на позначення американських національних страв дозволяє читачу зануритися в атмосферу твору, зрозуміти умови життя простих американців, розширити світогляд стосовно кулінарних традицій південних штатів Америки.

Їжа виступає в романі невід'ємною частиною життя героїв, кожна подія їхнього життя асоціюється з певною стравою, у той

же час їжа метафорично уособлює саме життя. Так, описуючи власне життя, місіс Тредгуд стверджує, що в молодому віці їжа смачна, різноманітна, а в старості життя, так само, як і їжа, стає одноманітним і прісним, їжа вже не смакує так, як раніше, і не має ніякого запаху:

"You cain't smell anything they've got cooking out here, and you cain't get a thing that's fried. Everything here is boiled up, with not a piece of salt on it!" [6]

Їжа в романі виступає мірилом, за допомогою якого відбувається відлік часу:

"One hour later, Mrs Threadgoode was still talking. Evelyn Couch had finished three Milky Ways and was in the process of unwrapping her second Butterfinger, wondering if the old woman beside her was ever going to shut up" [6].

У наведеному уривку одна година для Евелін дорівнює трьом шоколадним батончикам і двом шматочкам печива.

Також їжа в романі асоціюється з турботою, саме так Іджі висловлює небайдужість до нужденних. Вона постійно тримає приготовані страви в печі, щоб бідняки могли покуштувати домашньої їжі й відчути, що вони не є вигнанцями в суспільстві:

"He was still wiping his eyes when they went back in the cafe, where his dinner was waiting. When he sat back down to eat, it was warm. Someone had kept it in the oven for him" [6].

Їжа виступає в романі носієм американських культурних традицій, тим, що об'єднує героїв, незважаючи на їхні політичні та релігійні розбіжності:

"But it never caused a serious rift, because after church we'd all meet back home for our Sunday dinner" [6].

Отже, з позиції оцінності концепт FOOD вербалізований у тексті роману Фанні Флегг «Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка» як лексемами з позитивною (*good, pretty, delicious, warm, favorite, tasty* та ін.), так і негативною конотацією (*nasty, fattening, sticky, gooey* та ін.). Аспект актуальності реалізовано ядром концепту

та приядерною зоною. Ядро представлене лексемою *"food"*, що поєднує в семантиці біологічні, культурні, філософські, психологічні та релігійні смисли. Приядерну зону репрезентовано широким колом лексичних одиниць, які за семантичним принципом організовано в декілька груп: лексеми на позначення страв, харчових продуктів, процесів і способів приготування їжі, а також лексичні одиниці, що характеризують способи вживання їжі. Особливістю репрезентації концепту FOOD у романі «Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка» є те, що їжа викликає в читача низку асоціацій: страви, які готують у штаті Алабама, є носіями культурного коду й репрезентують американські традиції. Їжу представлено в романі не тільки необхідною умовою існування, але й тим, що приносить людям радість, за допомогою їжі герої проявляють піклування про оточуючих і чинять супротив наявним порядкам, намагаючись внести в життя позитивні зміни.

Перспективи подальших лінгвістичних розвідок у руслі цієї тематики вбачаємо у вивченні способів реалізації концепту FOOD у тексті художніх творів американських авторів, котрі належать різним епохам і літературним жанрам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карасик В.И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
2. Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как системное образование. Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 2004. № 1. С. 29–34.
3. Колесов В.В. Философия русского слова. СПб.: Петерб. востоковедение, 2004. 240 с.
4. Москвин В.П., Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики: рецензия. Вопросы языкознания. 2000. № 6. С. 137–140.
5. Князева Т.М. Концепт ЇЖИ в культурі повсякденності. Бібліотека наукових статей "StattiOnline". URL: <http://www.stattionline.org.ua/kultura/112/20887-koncept%D1%97zhi-v-kulturi-povsyakdennosti.html>.
6. Flagg F. Green fried tomatoes at the whistle stop café. URL: <http://www.rulit.me/books/smazheni-zeleni-pomidori-v-kafe-zupinka-read-421718-114.html>.
7. Oxford dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>.